वार्षिक–पाठ्यक्रमः सत्रम्– 2023-24

कक्षा –षष्ठी विषयः–संस्कृतम्

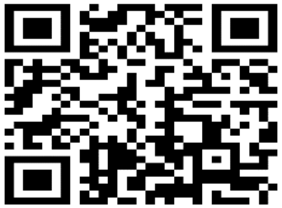

क्र०	पाठ्यवस्तु	सहायकशैक्षिक–अनुदेशाः	अधिगम–उद्देश्याः	अधिगमसम्प्राप्तिः	गतिविधिः
1.	प्रथमः पाठः - अकारान्त–पुल्लिङ्गः	चित्रमाध्यमेन शब्दपरिचयः - चषकः, सौचिकः, शुनकः इत्यादीनां प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। अभिनयमाध्यमेन सर्वनामपरिचयः – एतत्, तत्, किम् इति एतेषां पुल्लिङ्गे प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। चित्राधारितरिक्तस्थानपूर्तिः – तालः, भल्लूकः इत्यादिचित्राणां बालाः नामलेखनं करिष्यन्ति। पुनरावलोकनम्- वर्णमालायाः अभ्यासः।	• पुल्लिङ्गशब्दान् छात्राः जानीयुः, एतदर्थं शिक्षकः गतिविध्याधारितं शिक्षणं कुर्यात् । • संज्ञासर्वनामशब्दानां परिचयः प्रदास्यति। • वर्णसंयोजने वर्णविच्छेदे छात्रान् निपुणत्वं विधास्यति।	• पुल्लिङ्गशब्दान् सर्वनामशब्दान् जानन्ति। • वर्णनिर्माणविधिं जानन्ति। • संज्ञा–सर्वनामशब्दानाम् पृथक्करणे नैपुण्यं प्राप्नुवन्ति।	वर्णमालागीतम्-2 यूट्यूब–सहायतया शिक्षणीयम्। कमलं विकसति सुन्दर–सरसि..... • http://youtu.be/vij97ix2JwY;

2.	शब्दरूपपरिचयः क्रियापदपरिचयः	शब्दरूपाणि – बालकः, रामः, लता, जल, अभिनयमाध्यमेन क्रियापदपरिचयः - अस्, कृ, खेल्, पठ्, धाव्, हस् इत्यादीनां धातूनां लट्लकारे प्रथमपुरुषे त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। वाक्यरचनाभ्यासः, अभ्यासकार्यम्।	• अकारान्त–आकारान्ताः विविध–पुंस्त्रीनपुंसकलिङ्गशब्दानाम् उदाहरणेन बोधः कारयेत्। यथा–नायकः, रजकः, कपोतः, कन्या वन, धन, इत्यादयः। • धातुरूपाणि बोधनाय विविधक्रियानां हावभावमाध्यमेन बोधो कारयिष्यति।	• धातुरूपाणि त्रिषु वचनेषु जानन्ति। वाक्यनिर्माणे दक्षः भवति।	• https://youtu.be/MIIqt8CiRQis;
3.	द्वितीयः पाठः- आकारान्त–स्त्रीलिङ्गः	चित्रमाध्यमेन शब्दपरिचयः - दोला, घटिका, चालिका, चटका इत्यादीनां प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। अभिनयमाध्यमेन सर्वनामपरिचयः – एतत्, तत्, किम् इति एतेषां स्त्रीलिङ्गे प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः।	आकारान्ताः विविध–स्त्रीलिङ्गशब्दानाम् उदाहरणमाध्यमेन बोधः कारयिष्यति। यथा–वाचिका, कन्या, शिक्षिका इत्यादि।	स्त्रीलिङ्गशब्दरूपाणि सर्वनामशब्दरूपाणि तथा जानन्ति।	विविधवस्तुप्रदर्शनविधि द्वारा लिङ्गबोधः कारणीयः।
4.	तृतीयः पाठः- अकारान्त–	चित्रमाध्यमेन शब्दपरिचयः - खनित्रम्, सूत्रम्, यानम्, करवस्त्रम्, फलम्,	नपुंसकलिङ्गशब्दान् छात्राः जानीयुः, एतदर्थं शिक्षकः	नपुंसकलिङ्गशब्द-रूपाणि सर्वनाम-	गतिविधयः – अस्ति, नास्ति, आम्, न, किम्

	नपुंसकलिङ्गः	भवनम् इत्यादीनां प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। अभिनयमाध्यमेन सर्वनामपरिचयः- तत्, एतत्, किम् इति नपुंसकलिङ्गे प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु अभ्यासः। धातुरूपाणि – अभिनयमाध्यमेन क्रियापदपरिचयः - पठ् (लट्, लृट्, लङ्- लकारेषु) वाक्यरचनाभ्यासः, अभ्यासकार्यम्।	गतिविध्याधारितं शिक्षणं कुर्यात् ।	शब्दरूपाणि अव्ययशब्दान् च ज्ञात्वा प्रयोगे समर्थाः भवन्ति।	प्रश्नोत्तराभ्यासः।
5.	चित्राधारिता वाक्यरचना	शिक्षकः चित्राधारिता वाक्यरचनायाः अभ्यासः कारयेत्।	तार्किक–चिन्तनं समस्या–समाधानम् कौशलान् शिक्षयेत्।	भाषायां लेखनकौशलस्य अभिवृद्धिः भवति।	शिक्षकः कमपि चित्रं स्वेच्छया निर्माणाय छात्रान् प्रेरयेत्। तमाधृत्य ते वाक्यानि रचयेयुः।
6.	चतुर्थः पाठः - विद्यालयः	आदर्शवाचनम्, अनुवाचनम्, शब्दार्थज्ञानम्, अभ्यासकार्यम्। गतिविधयः –'मम परिचयः' इति विषये मम नाम ----। भवतः/ भवत्याः/ विद्यालयस्य/निवासस्थानस्य/जनकस्य नाम इत्यादीनि वाक्यानि वदेयुः।	विद्यार्थिनः भाषायाः वाचनकौशले दक्षाः भवेयुः।	स्वकीयं परिचयं विद्यालयस्य च परिचयं संस्कृतभाषायां वक्तुं समर्थाः भवन्ति।	सामूहिक–गतिविधिः – पाठ्यक्रमानन्तरं समयः शिष्टः स्यात्तर्हि संस्कृतकविताः यथा– मम माता देवता, चटका चटका रे चटका यूट्यूब–सहायतया शिक्षणीयम्, अनन्तरं ते स्वयमेव गायने कुशलाः

					भवन्ति। https://youtu.be/LzzzZDzGlgg
7.	पञ्चमः पाठः– वृक्षाः	सस्वरगायनम्, शब्दार्थज्ञानम्, अभिनयपूर्वकं कण्ठस्थीकरणम्/लयाभ्यासः, अभ्यासकार्यम्। गतिविधिः छात्रान् वृक्षरोपणाय शिक्षकः प्रेरयेत्। ग्रीष्मकाले यदा पशु– पक्षिणः आतपात् त्रस्ताः भवन्ति। तदा वृक्षाः एव तेषाम् आश्रयः भवितुं शक्यः। छात्राः एतेन प्रेरणा संगृह्य वृक्षारोपणं कुर्युः। शब्दपरिचयः - इकारान्तः उकारान्तश्च।	छात्राः श्लोकानां शिक्षकानुगुणं सस्वरं श्लोकान् गायेयुः। अनन्तरं कण्ठस्थीकरणं च कुर्युः।	पर्यावरणसंरक्षणे वृक्षाणां महत्त्वं जानन्ति। श्लोकान् स्मरन्ति।	संस्कृतकविताः यथा– मम माता देवता, लिंक– https://youtu.be/9AK-VLzJl4Y चटका चटका रे चटका, https://youtu.be/3d-64p0pd04 वर्णमालागीतम्-1 यूट्यूब– सहायतया शिक्षणीयम्, अनन्तरं ते स्वयमेव गायने कुशलाः भविष्यन्ति।

- सूचना : उपर्युक्तं सकलं पाठ्यक्रमं **15** सितम्बर **2023** पर्यन्तं समापनीयम्।
- मध्यावधिपरीक्षादृष्ट्या उपर्युक्तस्य सकलपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः।
- प्रदत्तं सकलं पाठ्यक्रमं मूल्याङ्कनहेतोः वर्तते।

मध्यावधि परीक्षा

क्र०	पाठपरिचयः	विषयवस्तु		अधिगमसम्प्राप्तिः	

8.	सप्तमः पाठः बकस्य प्रतीकारः	आदर्शवाचनम्, अनुवाचनम्, शब्दार्थज्ञानम्, अभ्यासकार्यम्। तत्समपदानाम् अभ्यासः - सियार-श्रृगालः, कौआ-काकः इत्यादयः। संख्या – 1 तः 20 पर्यन्तम्। एकतः चत्वारि पर्यन्तं त्रिषु लिङ्गेषु अभ्यासः। पञ्चतः आरभ्य सामान्यम्। गतिविधिः– शिक्षकः छात्रैः सह मिलित्वा द्वितीता–तृतीया–चतुर्थी–विभक्ति आधारिता कामपि गतिविधिं सम्पादयेत्। येन छात्राः उल्लिखित–विभक्तीनां सामान्यप्रयोगे दक्षाः भवेयुः।	छात्राः तार्किकचिन्तने क्षमाः भवेयुः।	रोचककथामाध्यमेन छात्राः अव्ययशब्दान् जानन्ति। गद्यविधायां पठनकौशलं च प्राप्नुवन्ति। छात्राः मातृभाषायाम् अन्यासु भाषासु च संख्यां जानन्ति। तस्य पुनरावर्तनं कारणीयम्	गतिविधिः– संख्यागीतम् यूट्यूब–सहायतया शिक्षणीयम्, एकम् एकम् आगच्छ–२। द्वे–द्वे स्वागतम्–२। त्रीणि–त्रीणि उपविश–२। चत्वारि–चत्वारि कुशलं किम्?–२ पञ्च–पञ्च कः विशेषः?–२ षड्–षड् कृपया वद–२ सप्त–सप्त दुग्धं पिब–२ अष्ट– अष्ट पुनर्मिलाम–२ नव–नव नमस्ते–२ दश–दश ओम्–ओम्–२ ॥
9.	अष्टमःपाठः– सूक्तिस्तबकः	पद्यपाठः, सस्वरगायनम्, शब्दार्थज्ञानम्, /लयाभ्यासः, अभ्यासकार्यम्।		पद्यविधायां पठनकौशलं च प्राप्नुवन्ति।	
10	नवमः पाठः - क्रीडास्पर्धा	। आदर्शवाचनम्, अनुवाचनम्, ानम्, अभ्यास कार्यम्।	पञ्चमी–षष्ठीविभक्त्योः	कथायाः रसास्वादं कुर्वन्ति।	राम: / / लव: / सीता / पतिः / राम:

<table>
<tr>
<td></td>
<td></td>
<td>• पञ्चमी- षष्ठीविभक्त्योः
।
• यथा, रामः-रामात्-रामस्य।
सीता-सीतायाः-सीतायाः
यथा - रामस्य पुत्रः लवः।
लवस्य पिता रामः। उमायाः
पतिः शिवः। शिवस्य पत्नी
उमा। एवमेव
अन्यपदानामपि
स्फोरकपत्रमाध्यमेन
अभ्यासः कारणीयः।

लृट्लकारे वाक्यप्रयोगः
परिवर्तनाभ्यासश्च
यथा - पठति-पठिष्यति। वदति-
वदिष्यति। चलति-चलिष्यति।
छात्रः हसति - छात्रः हसिष्यति।
बालकः पठति - बालकः
पठिष्यति। एवमेव
अन्यवाक्यानाम् अभ्यासः</td>
<td>त्रिषु लिङ्गेषु
शब्दानां प्रयोगे
समर्थाः भवेयुः।
धातूनां
लृट्लकारे
रूपाणि ज्ञात्वा
वाक्ये प्रयोगं
कुर्युः।</td>
<td>पञ्चमीविभक्तौ
षष्ठीविभक्तौ च
त्रिषु लिङ्गेषु
शब्दानां प्रयोगे
समर्थाः भवन्ति।
धातूनां लृट्लकारे
रूपाणि ज्ञात्वा
वाक्ये प्रयोगं
कुर्वन्ति।</td>
<td>
<table>
<tr><td>शिवः</td><td>पुत्रः</td><td>गणेशः</td><td>उमा</td><td></td><td>शिवः</td><td></td></tr>
<tr><td>दुष्यन्तः</td><td></td><td>भरतः</td><td>देवकी</td><td></td><td>वसुदेवः</td><td></td></tr>
<tr><td>वसुदेवः</td><td></td><td>कृष्णः</td><td>कैकेयी</td><td></td><td>दशरथः</td><td></td></tr>
<tr><td>दशरथः</td><td>पिता</td><td>रामः</td><td>गान्धारी</td><td></td><td>धृतराष्ट्रः</td><td></td></tr>
<tr><td>रावणः</td><td></td><td>मेघनादः</td><td>मन्दोदरी</td><td>पत्नी</td><td>रावणः</td><td></td></tr>
</table>
शिक्षकः छात्रान् पृथक् पृथक् पित्रा सह पुत्रेण सह च सम्बध्य इमान्शब्दान् अन्यानपि शब्दान् पृच्छेत्।
</td>
</tr>
</table>

		कारणीयः। अव्ययानि – अपि, च, एव, वा, न, पुनः।			
11.	द्वादश पाठः दशमः त्वमसि	• आदर्शवाचनम्, अनुवाचनम्, शब्दार्थज्ञानम्, अभ्यासकार्यम्। एकपदेन पूर्णवाक्येन प्रश्नानाम् अभ्यासः कारणीयः। बहुविकल्पात्मक–प्रश्नानां चर्चा छात्रैः सह करणीया।	छात्राः तार्किकचिन्तने क्षमाः भवेयुः। समस्यासमाधान–कौशले दक्षाः भवेयुः।	समस्यासमाधान कौशले दक्षाः भवन्ति। तार्किक–चिन्तने दक्षाः भवन्ति।	कक्षायां छात्राः पाठप्रदत्तां गतिविधिं सम्पादयेयुः।
12.	त्रयोदशः पाठः विमानयानं रचयाम	सस्वरगायनम्, शब्दार्थज्ञानम्, अभिनयपूर्वकं कण्ठस्थीकरणम्/लयाभ्यासः, अभ्यासकार्यम्। लङ्लकारे परिवर्तनाभ्यासः वाक्यप्रयोगश्च। पठति-अपठत्, लिखति-अलिखत्, गच्छति-अगच्छत्।बालकः गृहं <u>गच्छति</u>। -	कण्ठस्थीकरणे दक्षाः भवेयुः।	सस्वरगायनपूर्वकं पद्यपाठे समर्थाः भवन्ति। इकारान्तस्य उकारान्तस्य च शब्दानां प्रयोगः पठ्-लिख्-प्रभृतिक्रियारूपैः सह कर्तुं समर्थाः	समूहाधारित–गतिविधिः– छात्राः अपशिष्ट–कर्गदेन विमानं रचयेयुः। पाठे आगतानि अव्ययपदानि प्रत्येकं विमाने समूहानुसारं सर्वे छात्राः लिखेयुः।

		बालकः गृहं अगच्छत्।		भवन्ति।	
• सूचना : उपर्युक्तं सकलं पाठ्यक्रमं **31** जनवरी **2024** पर्यन्तं समापनीयम्। • वार्षिक–परीक्षादृष्ट्या उपर्युक्तस्य सकलपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः। • प्रदत्तं सकलं पाठ्यक्रमं मूल्याङ्कनहेतोः वर्तते। • पाठ्यपुस्तकम् – रुचिरा (प्रथमः भागः)					
वार्षिक– परीक्षा					